

* * * *Spațiul nord-est-carpatic în mileniul întunecat*, coordonator Victor Spinei, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997, 258 p.

Volumul de studii pe care îl prezentăm, deși definitivat în iulie 1993, a apărut de-abia în primăvara anului 1997 sub auspiciile Editurii Universității „Al. I. Cuza” din Iași. În cuprinsul său se încadrează o notă preliminară semnată de coordonatorul lucrării, prof. dr. Victor Spinei, urmată de alocuțiunea rostită de acad. Mircea Petrescu-Dâmbovița la sesiunea științifică de la Suceava, din noiembrie 1992, și de numeroase articole ale unor renumiți specialiști din București, Iași, Suceava, Chișinău și Cernăuți, care, în cea mai mare parte, au fost prezentate la sesiune sub forma unor comunicări.

Lucrarea se încheie cu o postfață semnată de directorul Institutului de Arheologie din Iași, prof. dr. Dan Gh. Teodor, cu o listă de abrevieri și un indice util și cuprinzător realizat de semnatarul rândurilor de față. Cele 257 de pagini ale volumului au fost tehnoredactate și corectate cu multă atenție. Singura deficiență mai neplăcută ar fi redarea greșită a titlului cărții pe copertă, care, corect, ar fi trebuit să apară ca pe pagina întâi, adică cu cratimă între *est* și *carpatic*.

Nota preliminară a lui Victor Spinei oferă o explicație a apariției cu întârziere a volumului, iar alocuțiunea acad. Mircea

Petrescu-Dîmbovița sunt evocate succint unele din probleme dezbătute la sesiunea de la Universitatea din Suceava. Ca și articolele, acestea sunt urmate de un rezumat concis și corect tradus în limba franceză de Michaela Spinei.

Seria articolelor, ordonate cronologic în privința problemelor pe care le analizează, debutează cu cel al lui Gheorghe Bichir, reputat cunoscător al arheologiei geto-dacice. Autorul respinge posibilitatea ca Setidava și Susudava să poată fi localizate în nord-estul Daciei (p. 17) și datează unele mominte din aria culturii Lipița în secolul I e.n. (p. 20). Totodată, se aduc numeroase argumente că purtătorii Culturii Tumurilor Carpatice ar fi geto-dacii și nu grupurile germanice și se adoptă un ton combativ față de alte teze mai puțin convingătoare (p. 26-27). Pentru ca argumentarea să fie mai concludentă credem că ar fi fost utilă o hartă care să indice arealul de răspândire ale celor două culturi menționate mai sus.

Cantonat în același perimetru tematic, Mircea Ignat atribuie dacilor liberi (și aici se simte nevoia unei hărți) aspectele culturale Lipița și Poienești, dar stabilirea arealului de răspândire a ultimului aspect îl face cu probabilitate (p. 43). Pentru bazinul Nistrului Superior, el admite autohtonitatea culturii dacice, dar consideră reprezentative și vestigiile unor grupe etnice alogene ce pătrund aici la începutul erei noastre (p. 35).

Constantin C. Petolescu, erudit editor de izvoare epigrafice, urmărește istoria carpilor cu precădere prin prisma surselor narative. Prima acțiune antiromană a carpilor este datată în 238 e.n., considerându-se greșită interpretarea dată unei inscripții de la Oescus, care ar pomeni de carpi în anul 214 e.n. (p. 45-46 și 55). Autorul încearcă să ofere o explicație probabilă cu privire la anonimatul în care rămân carpii până în secolul al III-lea e.n. (p. 45).

Pe linia preocupărilor sale statornice din domeniul numismaticii, Viorel M. Butnariu și-a conceput articolul în forma unor concluzii și remarci pe care le face pe baza studiilor sale anterioare aferente descoperirilor monetare din spațiul carpto-nistran în secolele IV-VII e.n. Sugestive sunt îndeosebi explicațiile cu privire la raritatea pieselor de bronz și criteriile adoptate pentru departajarea emisiunilor monetare pe perioade cronologice atent cumpănite (p. 61). Autorul surprinde o serie de caracteristici diferite ale pieselor de bronz în comparație cu cele de aur și argint (p. 66). Alcătuirea unor hărți cu descoperirile de monede din aur, argint și bronz nu ar fi făcut decât să dea consistență sporită concluziilor.

Discuțiile mai vechi cu privire la problema anților sunt reluate de Igor Corman, care admite prezența unei populații slave, desemnată prin denumirea de dulebi, în interiorul teritoriului dintre Nistru și Nipru și faptul că aceștia nu pot fi identificați ca anții, fiind de fapt supușii lor (p. 72-73). Autorul cizită a da o interpretare proprie termenului de „anți”, rezumându-se doar la expunerea teoriilor avansate de alți cercetători (p. 67). Câteva din concluziile sale se regăsesc și în articolul lui Dan Gh. Teodor: *Unele considerații privind originea și cultura anților*, din *Arheologia Moldovei* XVI, 1993, p. 205-212.

În primul său studiu din acest volum, privind arealul carpto-nistran în a doua jumătate a mileniului I, Dan Gh. Teodor întreprinde o analiză globală asupra materialelor depistate în ultimile decenii, formulând concluzii relevante privind evoluția societății locale. În text este inclusă o hartă

foarte utilă a principalelor descoperiri arheologice, pe baza cărora se delimitează mai multe etape de evoluție a societății autohtone în funcție de numeroase criterii. Articolul cuprinde numeroase figuri, care oglindesc conținutul bogat și divers al unor însemnate descoperiri arheologice.

Gheorghe Postică emendează aserțiunile tendențioase emise de cercetătorii sovietici, care interpretează etnic monumentele arheologice medievale timpurii din nordul Bucovinei în conexiune cu grupurile slave izolate, ignorând cvasitotal legăturile lor cu populația romanică, elementul autohton din regiune. Autorul conchide că civilizația medievală timpurie din Bucovina este legată de culturile antice târzii din această regiune și că numeroase vestigii arheologice din zonă nu își găsesc paralele în regiunile slave (p. 120-122).

Analiza materialelor care aparțin celor două culturi: Dridu și Alcedar-Echimăuți îl duce pe Ion Hâncu la concluzia că prima se datorează tiberților, care ar fi de origine romanică, iar a doua ulicilor, populație de neam slav, cele două triburi fiind menționate în vechile cronicile rusești (p. 130-132). Studiul cuprinde și figuri care redau obiecte de podoabă, unelte și tipuri de locuințe. Datele oferite de viitoarele descoperiri vor arăta dacă ipoteza apreciatului arheolog de la Chișinău este cu adevărat valabilă.

În expunerea sa asupra trecutului Bucovinei, făcută cu multă acribie științifică, Victor Spinei are în vedere perioada secolelor III-XIV. Unele din afirmațiile din text se sprijină pe cele 20 de figuri (cu legenda și în limba franceză) și pe o hartă (la p. 135, pentru delimitarea cronologică a descoperirilor arheologice trebuia ca unul din cele două cercuri să fi fost umplut, în acest caz strecurându-se probabil o greșeală tipografică). Autorul contestă atribuirea vestigiilor descoperite în Bucovina numai slavilor sau altor grupuri etnice alogene și nu acordă credit teoriei perpetuării unor enclave traco-getice până în momentul constituirii voievodatului Moldovei (p. 136-137). În mod justificat, se relevă contradicția existentă în cazul anumitor descoperiri de factură creștină și ritul de înmormântare (incinerarea) predominant în secolele V-IX. În unele pasaje ale studiului se combate pretinsa stăpânire kieveană și haliciană la nordul gurilor Dunării (p. 143-148) și, de asemenea, se respinge o predominare ruteană din punct de vedere demografic în arealul nordic al spațiului carpto-nistran în decursul evului mediu.

Ștefan Ștefănescu scoate în evidență, prin comparație cu datele actuale ale științei istorice, contribuțiile notabile ale marelui cărturar Dimitrie Onciul cu privire la originile și dezvoltarea statelor românești și, mai ales, cu privire la întemeierea Moldovei.

În postfață, Dan Gh. Teodor remarcă, pe lângă rezultatele notabile obținute prin cercetările arheologice întreprinse în ultima jumătate de veac, și unele chestiuni încă neclarificate (p. 220). Sunt apreciate datele scoase la iveală în urma săpăturilor cu privire la existența populației dacice și la desfășurarea procesului de romanizare, punându-se întrebarea dacă raritatea locuirii dacice (secolele I-III e.n.), constatată până nu demult în Basarabia este reală sau nu (p. 221). Aceleași cercetări au permis cunoașterea fluxului migrațiilor sarmatice și gotice, iar obiectivele cercetate, din secolele V-VI, oglindesc trăsăturile pregnant daco-romane ale civilizației locale și, totodată, lipsa totală în spațiul ei de răspândire a elementelor slave timpurii (p. 224). Pentru secolele VI-VIII

persisită unele probleme insuficient elucidate (p. 225–226), cu toate că eforturile depuse de cercetători. Sporul demografic din secolele X–XI se apreciază că a înrăurit stadiul de dezvoltare social-economică, iar așezările întărite din secolele ulterioare indică nivelul de organizare al obștilor românești în raport cu acela al grupurilor de migratori ce s-au stabilit vremelnic la est de Carpații Orientali. Bun cunoscător al perioadei (dovadă stau eruditele sale studii), Dan Gh. Teodor înfățișează prin numeroase observații pertinente rezultatele valoroase obținute în urma săpăturilor arheologice întreprinse în ultima jumătate de veac în obiective care se încadrează în secolele II–XIV, din cuprinsul spațiului carpato-nistriean, cât și problemele spinoase, care necesită în viitor atenția deosebită a specialiștilor.

În privința indicelui, pe lângă unele mici greșeli tipografice (la litera P indicele este fragmentat în două, iar în loc de „Lactantius” s-a trecut „Lactontius”), constatăm că

este corect ordonat, cu unele excepții („greutungii” trebuiau incluși la „ostrogoți”, iar I. Ioniță nu figurează între p. 125–132), acesta cuprinzând toponime, hidronime, nume de istorici, cronicari, popoare și antroponime, întâlnite în textul articolelor, la explicația hărților și figurilor, în note și rezumate.

Lucrarea prezentată este importantă atât prin clarificările și retușurile aduse vechilor teorii, cât și prin direcțiile noi de cercetare pe care le deschide. Parcurgerea acestui volum se va dovedi utilă pentru cei care doresc să se informeze asupra concluziilor actuale ale științei istorice cu privire la nivelul de dezvoltare social-economică, politică și culturală atins de populația autohtonă de la est de Carpați, la romanizarea ei și la raporturile cu populațiile migratoare de-a lungul secolelor II–XIV.

MIHAI RĂUSANU